

Dr Aleksander Gadkowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0003-3029-0005

e-mail: aleksander.gadkowski@amu.edu.pl

Prawo do zabezpieczenia społecznego i standardy jego realizacji i ochrony w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych

The right to social security and standards for its implementation and
protection in the International Covenant on Economic,
Social and Cultural Rights

Streszczenie

W katalogu praw socjalnych w sposób szczególny jest wyróżniane prawo do zabezpieczenia społecznego, które ma bardzo silne fundamenty aksjologiczne. Jego związek z godnością osoby ludzkiej został wyrażenie zapisany w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i powtórzony w kolejnych traktatach międzynarodowego prawa praw człowieka. Szczególnym przykładem takiego traktatu jest Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, który w art. 9 reguluje prawo do zabezpieczenia społecznego. Chociaż treść tego przepisu jest bardzo ogólna, a międzynarodowe standardy jego realizacji i ochrony znajdujemy w innych umowach międzynarodowych, to stanowi on istotne międzynarodowe źródło prawa do zabezpieczenia społecznego.

Celem artykułu jest zaprezentowanie szerszego kontekstu prawa do zabezpieczenia społecznego z perspektywy Paktu oraz wydobyć z tego kontekstu i z treści art. 9 takich elementów, które mogłyby takie standardy określić. Przedmiotem analizy i oceny będzie nie tylko art. 9, ale również najbardziej reprezentatywne Komentarze Ogólne Komitetu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych.

Słowa kluczowe

międzynarodowe prawo praw człowieka; prawa socjalne; prawo do zabezpieczenia społecznego; standardy międzynarodowe; Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych

Abstract

Among the catalogue of social rights, the right to social security, which has a very strong axiological foundation, stands out as particularly significant. Its relation to the dignity of the human being is clearly enshrined in the Universal Declaration of Human Rights and reiterated in various international human rights treaties. One such treaty is the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, which regulates the right to social security in Article 9. Although the content of this provision is broad and general, and international standards for its implementation and protection can be found in other international agreements, it is an important international source of the right to social security.

The purpose of the article is to present the broader context of the right to social security in the framework of the Covenant, and to extract from this context and from the content of Article 9 the elements that could define international standards for its implementation and protection. The analysis and evaluation will focus not only on Article 9, but also on the most representative General Comments of the Committee on Economic, Social and Cultural Rights.

Keywords

international human rights law; social rights; right to social security; international standards; International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights

JEL: K31

Wprowadzenie

W koncepcji holistycznego pojmowania systemu praw człowieka szczególne miejsce zajmują prawa socjalne, a w ich obrębie prawo do zabezpieczenia społecznego. Są one integralną częścią zarówno uniwersalnego, jak i regionalnego międzynarodowego prawa praw człowieka, zachowując przy tym własną specyfikę, w tym wynikającą z tej specyfiki konstrukcję normatywną (Servais, 2022, s. 19). Tę konstrukcję znajdujemy zarówno w umowach międzynarodowych, które – co do zasady – określają minimalne standardy ich ochrony, jak również w prawie krajowym, na gruncie którego standardy te zostały implementowane. To właśnie one ostatecznie kształtują pozycję prawną jednostki, określając sposoby korzystania z tych standardów przez konkretnych adresatów. Nie ulega wątpliwości, że uniwersalne międzynarodowe standardy realizacji i ochrony prawa do zabezpieczenia społecznego zostały określone w bogatym dorobku normatywnym Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), na który składają się zwłaszcza ogólne traktaty międzynarodowego prawa praw człowieka, a w szczególności Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (Pakt, MPPGSiK) oraz znacznie bardziej szczegółowe konwencje Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) (Gadkowski, 2020, s. 104 i n.). Nie można przy tym zapominać o regionalnych standardach międzynarodowych w tym zakresie, które w wymiarze europejskim zostały sformułowane w obszernym dorobku normatywnym Rady Europy i Unii Europejskiej (Dzienisiuk, 2004; Ślebzak, 2012). Z uwagi na zakres określony w tytule zakres badań, nie będą one dyskutowane w niniejszym tekście.

Odwołując się do uniwersalnego dorobku normatywnego ONZ w zakresie ochrony prawa do zabezpieczenia społecznego należy wskazać zwłaszcza na postanowienia MPPGSiK¹. Został on uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne 16 grudnia 1966 r. w formie rezolucji, podobnie jak bliźniaczy Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (MPPOiP). Oba Pakty uzyskały w drodze przeprowadzenia przez poszczególne państwa procedury ratyfikacyjnej charakter wiążący dla nich umowy międzynarodowej (Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 169 i 167). W kontekście omawianej problematyki warto pamiętać o istotnej różnicy w zakresie implementacji postanowień obu Paktów w praktyce, jaką obrazuje ich art. 2. Wynika z niego, że państwa-strony MPPOiP przyjmują na siebie obowiązek natychmiastowego zastosowania i poszanowania wszystkich objętych nim praw, jako swego rodzaju obowiązek natychmiastowego rezultatu, a więc obowiązek niezwłocznego doprowadzenia do sytuacji, w której podmioty uprawnione mają w pełni zapewnione określone w Pakcie prawa. Natomiast państwa-strony interesującego nas MPPGSiK zobowiązują się do podjęcia kroków w celu maksymalnego zastosowania środków będących w ich dyspozycji dla stopniowego osiągnięcia całkowitego zaspokojenia praw w tej umowie uznanych. Przypomina to bardziej obowiązek starannego działania na rzecz zapewnienia warunków,

w których określone w tej umowie prawa będą mogły zostać w pełni zrealizowane (Gronowska, 2010, s. 218). Oznacza to w praktyce, że poziom ochrony praw wymienionych w tym Pakcie jest uzależniony zwłaszcza od stopnia rozwoju gospodarczego poszczególnych państw, dysponujących na różnym poziomie środkami i możliwościami pełnej i natychmiastowej realizacji jego postanowień.

Podobnie jak inne prawa człowieka, prawa socjalne realizują dwie ważne funkcje. Pierwsza z nich (podmiotowa) oznacza wyposażenie indywidualnych i zbiorowych podmiotów chronionych w odpowiednie tytuły prawne stanowiące dla nich podstawę dostępu do określonych dóbr. Druga natomiast (przedmiotowa) polega na tym, że prawa te i standardy ich międzynarodowej ochrony, po implementowaniu postanowień traktatowych do wewnętrznego porządku prawnego, powodują poddanie chronionych przez nie dóbr i wartości pod szczególną ochronę państwa i jego instytucji oraz stanowią istotne kryteria oceny postępowania podmiotów zobowiązanych, za które uznaje się każdy organ władzy publicznej i każdą osobę, która sprawuje jakiegokolwiek elementy władztwa publicznego (Balcerzak, 2024, s. 671). W komentarzach do Paktu jest prezentowane stanowisko, że związane z jego realizacją zobowiązania państw-stron oznaczają zwłaszcza: obowiązek przestrzegania określonych w nim praw (*duty to respect*), obowiązek ich ochrony (*duty to protect*), obowiązek ich wypełniania (*duty to fulfill*), a nadto: umożliwienie podmiotom uprawnionym korzystania z nich (*facilitate*), zapewnienie podmiotom uprawnionym dostępu (*provide*) do dóbr tymi prawami chronionych oraz promowanie (*promote*) tych praw zarówno w działaniach państwa, jak i całego społeczeństwa (Kędzia, 2018, s. 26–27).

Wyodrębniane w ramach katalogu praw socjalnych prawo do zabezpieczenia społecznego jest na gruncie koncepcji K. Vasaka tradycyjnie zaliczane do praw II generacji, a więc takich, które wyrażają uprawnienia do określonych dóbr lub usług, które powinny być zapewnione przez państwo w sferze gospodarczo-społecznej (Vasak, 1972, s. 43). Nawiązując do tej typologii i do wzajemnych zależności pomiędzy wyróżnionymi przez powołanego autora generacjami praw człowieka można sformułować następującą tezę, która będzie uprawniona na gruncie holistycznej koncepcji praw człowieka. Podobnie jak właściwa realizacja praw człowieka o charakterze kolektywnym, czy solidarnościowym (prawa III generacji), stanowi istotną gwarancję realizacji praw o charakterze indywidualnym (prawa I i II generacji), tak w ramach praw indywidualnych właściwa realizacja praw społecznych, a zwłaszcza socjalnych, stanowi istotną gwarancję realizacji praw obywatelskich i politycznych.

W katalogu praw socjalnych szczególne ważne miejsce zajmuje prawo do zabezpieczenia społecznego, które znajdujemy zarówno w aktach międzynarodowych, jak i w prawie krajowym, w którym zostało ono uznane za socjalne prawo podmiotowe o charakterze konstytucyjnym (Jakimowicz, 2002, s. 256). W tym kontekście

w pełni uzasadnione wydaje się być zaprezentowanie międzynarodowych standardów realizacji i ochrony prawa do zabezpieczenia społecznego na przykładzie postanowień MPPGSiK oraz stanowiska kontrolnego organu traktatowego, jakim w odniesieniu do realizacji jego postanowień jest Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (Komitet). Komitet ten, jako organ kontrolny w systemie MPPGSiK, nie został ustanowiony tak jak inne organy traktatowe tego typu na mocy postanowień Paktu, ale na mocy postanowień rezolucji Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ z 28 maja 1985 r.² (Langford i King, 2008, s. 428).

Międzynarodowe standardy realizacji i ochrony prawa do zabezpieczenia społecznego – kontekst ogólny

Przyjmując założenia terminologiczne w celu zaprezentowania tytułowej problematyki i opierając się na dominujących w literaturze poglądach należy uznać, że standardy te powinny być rozumiane jako kategoria normatywna, a nie jako kategoria diagnostyczna, czy statystyczno-analityczna (Uścińska, 2005, s. 21; Pacud, 2002, s. 15). Oznacza to w konsekwencji, że nie należy ich prezentować w odniesieniu do takich kryteriów, jak minimum socjalne, czy minimum egzystencji, jak również przeciętny, czy średni poziom taką egzystencję zabezpieczający. Właściwym odniesieniem dla takiej prezentacji powinien być ustalający określony poziom ochrony wzorzec, ustanowiony w regulacjach normatywnych międzynarodowego prawa praw człowieka, a więc zwłaszcza w regulacjach traktatowych. W odniesieniu do omawianej problematyki reprezentatywnym traktatem będzie więc uniwersalny w swoim podmiotowym zakresie obowiązywania MPPGSiK, którego stronami są aktualnie 173 państwa³. Dalej należy przyjąć, że standard ochrony praw człowieka ma znaczenie szersze niż norma prawna, jako że stanowi określony wzorzec postępowania niezależnie od tego, w jakiej formie prawnej został przyjęty przez państwa i jaką w konsekwencji tego ma moc prawną. Co za tym idzie, międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka, w tym również standardy dotyczące praw socjalnych, a zwłaszcza prawa do zabezpieczenia społecznego, powinny być rozumiane jako ustalone i przyjęte przez państwa wzorce postępowania służące jednostce dla ochrony jej konkretnych praw z kategorii praw człowieka, niezależnie od ich formy i mocy prawnej (Balcerzak, 2009, s. 8). Odwołując się w ramach niniejszych rozważań do międzynarodowych standardów ochrony w dziedzinie zabezpieczenia społecznego określonych w Pakcie, nie należy zapominać o roli i znaczeniu metody pozatraktatowej w procesie stanowienia takich standardów, zwłaszcza w dziedzinie harmonizacji krajowych rozwiązań normatywnych. Najlepszym tego przykładem są zalecenia MOP. Należy bowiem pamiętać o tym, że dorobek tej organizacji w dziedzinie stanowienia standardów realizacji i ochrony prawa do zabezpieczenia społecznego obrazują nie tylko konwencje, które po ich ratyfikacji przez państwa uzyskują walor

prawny umowy międzynarodowej, ale również zalecenia, które takiego charakteru nie mają. Zgodnie z art. 19 ust. 6 lit. a. Konstytucji MOP, po uchwaleniu są one przekazywane państwom członkowskim w celu zbadania możliwości ich wprowadzenia w życie w drodze ustawodawstwa krajowego lub w jakikolwiek inny sposób (Dz.U. z 1948 r., Nr 43, poz. 308). Natomiast odnośnie do standardów realizacji prawa do zabezpieczenia społecznego należy powrócić do powołanych już wyżej, charakterystycznych dla istoty zobowiązań państw, postanowień art. 2 Paktu, które obligują państwa do podejmowania odpowiednich kroków w celu pełnej realizacji prawa do zabezpieczenia społecznego przy maksymalnym wykorzystaniu dostępnych im zasobów. Powoływana w tym kontekście zasada progresywnej realizacji prawa do zabezpieczenia społecznego oznacza zwłaszcza obowiązek budowania i realizowania przez państwa narodowych strategii realizacji prawa do zabezpieczenia społecznego przy maksymalnym wykorzystaniu dostępnych im zasobów.

Umiejętność problematyki praw socjalnych, a więc również prawa do zabezpieczenia społecznego oraz standardów jego realizacji i ochrony poprzez ich uregulowanie w uniwersalnych umowach międzynarodowych oznacza, że uprawnione są następujące konstatacje: adresatami praw i obowiązków wynikających z takich umów są państwa, proces ich obowiązywania i interpretacji podlega ogólnym regułom prawa traktatów, a umowy takie stają się częścią krajowego porządku prawnego państw na zasadach i w sposób określony w ich wewnętrznym ustawodawstwie. Nadto – co ma szczególne znaczenie – ustanowione w nich standardy ochrony są w istocie standardami minimalnymi, określającymi minimalny poziom ochrony. Poziom ten należy rozumieć jako dolny pułap standardu o nieobniżalnym charakterze – z jednej strony, ale przy otwartej możliwości ustanowienia lub utrzymania i stosowania wyższego poziomu ochrony na gruncie ustawodawstwa krajowego poszczególnych państw – z drugiej (Greber, 2011, s. 34). W praktyce międzynarodowej znajdujemy w tej mierze różne rozwiązania, co oznacza, że w niektórych regulacjach normatywnych taki minimalny standard ochrony nie został określony w sposób wyraźny, a w innych został określony standard ochrony na poziomie pożądanym, wyższym niż minimalny. Takie różnice w zakresie standardów ochrony prawa do zabezpieczenia społecznego znajdujemy np. w trzech najbardziej reprezentatywnych w tym zakresie wielostronnych umowach międzynarodowych, a więc w prezentowanym MPPGSiK, w Konwencji MOP nr 102 w sprawie minimalnych norm zabezpieczenia społecznego z 28 czerwca 1952 r. (Dz.U. z 2003 r., Nr 113, poz. 1065) oraz w Europejskiej Karcie Społecznej z 18 października 1961 r. (Dz.U. z 1999 r., Nr 8, poz. 67).

I wreszcie uwaga szczególnie ważna z punktu widzenia stosowania postanowień traktatowych i ich faktycznej skuteczności w praktyce. Realizacja przez państwa-strony postanowień traktatowych i ustanowionych w nich standardów podlega kontroli międzynarodowej, której charakter i środki określa zwykle konkretna umo-

wa. W traktatach międzynarodowego prawa praw człowieka dominują systemy kontrolne oparte na sprawozdaniach państw i na skargach uprawnionych podmiotów, ale w wyjątkowych sytuacjach przewidziane są mechanizmy kontrolne z udziałem organów o kompetencjach quasi-sądowych, a nawet sądowych. Funkcjonowanie takich mechanizmów kontrolnych w znaczący sposób wzmacnia pozycję praw socjalnych jako międzynarodowo chronionych praw człowieka, jak również gwarancje skuteczności określonych w tych traktatach standardów ochrony.

Międzynarodowe standardy realizacji i ochrony prawa do zabezpieczenia społecznego – kontekst Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych

Aksjologia i treść przepisu art. 9

Cała aksjologiczna konstrukcja MPPGSiK nawiązuje wyraźnie do podstawowych wartości powołanych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 10 grudnia 1948 r. Jest ona oparta na przyjętym w preambule, a wyrażającym ideę uniwersalizmu praw człowieka, fundamentalnym założeniu o uznaniu przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej, a także na jednoznacznym stwierdzeniu o konieczności stworzenia każdemu człowiekowi odpowiednich warunków, pozwalających na korzystanie nie tylko z praw obywatelskich i politycznych, ale także z praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych. Ten integralny związek praw zapisanych w Pakcie z godnością każdego człowieka stanowi również najważniejszą aksjologiczną przesłankę uznania praw socjalnych, w tym prawa do zabezpieczenia społecznego, za równorzędny z innymi prawami składnik całego systemu międzynarodowego prawa praw człowieka.

Szczególnie ważna merytorycznie część III Paktu (art. 6–15) określa obszerny katalog praw socjalnych, pośród których w oddzielnym art. 9 zostało wyeksponowane prawo do zabezpieczenia społecznego. Przepis ten stanowi, że państwa-strony uznają prawo każdej osoby do zabezpieczenia społecznego, włączając w to ubezpieczenie społeczne. Autorzy komentujący te postanowienia wskazują, iż taka treść art. 9 jest wynikiem kompromisu przyjętego w kontekście istotnych wątpliwości odnośnie do sposobu rozumienia pojęć: „zabezpieczenie społeczne” i „ubezpieczenie społeczne” oraz wzajemnych zależności pomiędzy nimi (Saul, Kinley & Mowbray, 2014, s. 613). Postanowienia art. 9 należy interpretować w związku z innymi przepisami tej części Paktu, a zwłaszcza z art. 11, uznającym prawo każdej jednostki do odpowiedniego poziomu życia dla niej samej i jej rodziny.

Gdyby chcieć dokonać ogólnej oceny postanowień części III MPPGSiK, to należałoby powołać stanowisko wspomnianego wyżej Komitetu jako traktatowego orga-

nu kontrolnego, który w swoim Komentarzu Ogólnym nr 16 jednoznacznie stwierdził, że Pakt chroni prawa człowieka, które mają podstawowe znaczenie dla ochrony każdej osoby i które – jak to wynika z przywołanej już preambuły – wywodzą się z przyrodzonej godności człowieka⁴. Nie jest to jednostkowe stanowisko Komitetu, jako że do takiej genezy praw określonych w Pakcie nawiązuje on często w swojej działalności, zwłaszcza gdy chodzi o jednoznaczne osadzenie źródeł praw jednostki w godności człowieka, jak również stanowisko wywodzące z Paktu nakaz traktowania ludzi z należną im godnością oraz stworzenia im warunków do życia w godności⁵. Komitet wyraźnie i jednoznacznie traktuje stan ochrony godności człowieka jako miernik oceny wywiązywania się przez państwa ze zobowiązań wynikających z Paktu⁶. Stanowisko Komitetu potwierdza więc całą aksjologiczną konstrukcję praw określonych w Pakcie, których zasadniczą rolą jest zagwarantowanie jednostce dostępu do podstawowych z punktu widzenia egzystencji człowieka dóbr, takich jak np. godziwe warunki pracy, zabezpieczenie społeczne, ochrona zdrowia, oświata lub dobra kultury.

W ramach ogólnej oceny treści art. 9 MPPGSiK należy zauważyć, że w przepisie tym, jak również w innych postanowieniach Paktu, nie znajdujemy minimalnych standardów w zakresie zabezpieczenia społecznego w takim znaczeniu, jak określa je wskazana wyżej Konwencja MOP nr 102. W tej sytuacji należy wydobyć z treści tego przepisu, ale też z całego kontekstu jego usytuowania w Pakcie szczególne elementy, a mianowicie takie, które w sumie określałyby standard, charakterystyczny dla tej umowy międzynarodowej, zajmującej szczególne miejsce w całym normatywnym systemie międzynarodowego prawa praw człowieka. Oczywiście jest, że zarówno sama Konwencja MOP nr 102, jak i określone w niej standardy powinny stanowić punkt odniesienia przy wyznaczaniu minimalnej treści prawa do zabezpieczenia społecznego, ale interpretacja art. 9 Paktu powinna być dokonywana w przekonaniu, że jego treść jest niezależna i wyraźnie szersza od technicznych standardów MOP (Saul, Kinley & Mowbray, 2014, s. 622). W konsekwencji, art. 9 Paktu należy interpretować w nawiązaniu do Konwencji MOP, ale przy świadomości faktu, że jest on elementem składowym umowy międzynarodowej, której kontekst jest znacznie szerszy w rozumieniu międzynarodowego prawa praw człowieka, a zwłaszcza prawa socjalnego i prawa do zabezpieczenia społecznego.

Charakter prawa do zabezpieczenia społecznego i jego treść normatywna – interpretacja art. 9 Paktu

Zasadnicza refleksja, jaka nasuwa się w kontekście próby określenia charakteru prawa do zabezpieczenia społecznego w świetle postanowień Paktu oznacza, że należy ono zasadniczo do tzw. praw – uprawnień, czyli praw, których podstawowym elementem jest uprawnienie do jakiegoś świadczenia, a nie do tzw. praw wolnościowych, których zasadniczym elementem jest prawnie chroniona wolność. Podobnie jak w świetle postanowień innych re-

gulacji normatywnych międzynarodowego prawa praw człowieka, przewidziane w Pakcie prawo do zabezpieczenia społecznego obejmuje prawo dostępu, bez dyskryminacji, zarówno do świadczeń pieniężnych, jak i świadczeń innego rodzaju, zapewniających ochronę przed określonymi w tych regulacjach ryzykami. W praktyce oznacza to, że po stronie państwa znajduje się obowiązek zbudowania odpowiedniego systemu zabezpieczenia społecznego, a po stronie jednostki istnieje uprawnienie do korzystania z takiego systemu. Pamiętać należy jednak również o wolnościowym elemencie tego prawa, oznaczającym wolność korzystania przez jednostkę z różnych systemów zabezpieczenia społecznego, zarówno o publicznym, jak i prywatnym charakterze, co wyraźnie podkreślał Komitet w swoich Komentarzach⁷.

Refleksja ta powoduje, że w następnej kolejności rodzi się pytanie o najbardziej istotną treść tak usytuowanego w Pakcie prawa do zabezpieczenia społecznego. Chodzi więc o wskazanie najważniejszych elementów, bez których istnienia to szczególnie ważne prawo socjalne utraciłoby swoje społeczne znaczenie (Bryl, 2018, s. 417). Dla odtworzenia takich *essential elements* należałoby się znowu odwołać do Komentarza Ogólnego nr 19, w którym Komitet wypowiedział się na temat podstawowych elementów prawa do zabezpieczenia społecznego, które mogą być rozumiane jako minimalny jego standard. Analizując środki, jakie należy stosować w celu zagwarantowania zabezpieczenia socjalnego Komitet podkreślił, że muszą one zawsze gwarantować wszystkim osobom minimalny zakres korzystania z tego prawa i w związku z tym muszą obejmować zarówno systemy zabezpieczenia społecznego oparte na wpłatach osób uprawnionych, pracodawców i państwa, jak również systemy, które nie są oparte na tego rodzaju składkach. Komitet zauważył jednak, że są dopuszczalne również inne formy zabezpieczenia społecznego, ale zawsze muszą one być zgodne z podstawowymi elementami prawa do zabezpieczenia społecznego. Takie stwierdzenia Komitetu oznaczają, że w jego przekonaniu w ramach prawa do zabezpieczenia społecznego istnieje pewne minimum, które zawsze powinno być gwarantowane⁸.

Żeby to przekonanie Komitetu przybliżyć, należy powołać ponownie jego stanowisko z Komentarza Ogólnego nr 19, w którym stwierdził on, że istotna treść prawa do zabezpieczenia społecznego zakłada określoną aktywność państwa, polegającą na normatywnym uregulowaniu systemu zabezpieczenia społecznego w sposób zgodny z jego funkcjami – z jednej strony oraz prawo do korzystania przez jednostkę z adekwatnych świadczeń socjalnych w ramach tego systemu, bez dyskryminacji i w sposób pozwalający jej na życie w poszanowaniu przyrodzonej godności ludzkiej, zwłaszcza w kontekście realizacji innych praw socjalnych, uregulowanych w art. 10–12 Paktu – z drugiej. Wypowiadając się na temat treści normatywnej prawa do zabezpieczenia społecznego Komitet wskazał na jego cztery zasadnicze elementy, odnoszące się zarówno do samego systemu zabezpieczenia społecznego, jak i do świadczeń dostępnych w ramach

tego systemu (Saul, Kinley & Mowbray, 2014, s. 644 i n.). W opinii Komitetu są to: 1) osiągalność (*availability*) systemu zabezpieczenia społecznego poprzez odpowiednie jego unormowanie w prawie krajowym i zapewnienie gwarancji władzy publicznej; 2) zapewnienie przez taki system skutecznej ochrony na wypadek zaistnienia ryzyk socjalnych nawiązujących do postanowień Konwencji MOP nr 102; 3) adekwatność świadczeń osiągniętych w ramach zabezpieczenia społecznego, a zapewniających jednostce właściwą realizację jej praw określonych w art. 10–12 Paktu w sposób zapewniający poszanowanie godności osoby ludzkiej i bez dyskryminacji oraz 4) dostępność (*accessibility*) systemu zabezpieczenia społecznego, którą determinują takie przesłanki jak: uniwersalny zakres podmiotowy prawa do zabezpieczenia społecznego, właściwie ukształtowane warunki korzystania z tego prawa, odpowiednio ukształtowane warunki finansowego uczestnictwa w systemie zabezpieczenia społecznego oraz zapewnienie odpowiedniej partycypacji w ramach systemu, jak również fizycznej dostępności systemu oraz odpowiedniej informacji o nim⁹.

Zakres podmiotowy i przedmiotowy

Gdy chodzi o zakres podmiotowy prawa do zabezpieczenia społecznego, to przepis art. 9 Paktu stanowi jednoznacznie, że: „każdy ma prawo do zabezpieczenia społecznego”. Takie sformułowanie, które nie ogranicza tego prawa do określonych grup podmiotów uprawnionych, np. wykonujących oficjalnie pracę zarobkową, wskazuje na uniwersalny charakter prawa do zabezpieczenia społecznego. W kontekście takiego właśnie sformułowania Komitet w Komentarzu Ogólnym nr 19 podkreślił, że wszystkie osoby powinny być objęte systemem zabezpieczenia społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem osób należących do grup najbardziej społecznie marginalizowanych, jak również osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji życiowej. W konsekwencji Komitet skonstatował, że dla zapewnienia takiego właśnie uniwersalnego podmiotowo charakteru prawa do zabezpieczenia społecznego powinno nastąpić wprowadzenie takich systemów zabezpieczenia społecznego, które nie opierają się na płaceniu składek przez beneficjentów¹⁰. Na ten uniwersalny charakter prawa do zabezpieczenia społecznego Komitet wskazywał również w swoich Uwagach Końcowych, formułowanych przy okazji rozpatrywania okresowych sprawozdań poszczególnych państw, wyrażając przy tym zaniepokojenie, że w niektórych z nich rozwiązania prawne w tym zakresie są niewystarczające (Bryl, 2018, s. 402). Pamiętać trzeba ponadto o stanowisku Komitetu prezentowanym w kontekście innych artykułów Paktu, w którym nawiązywał on wyraźnie do tak pojmowanego uniwersalnego charakteru prawa do zabezpieczenia społecznego. Chodzi zwłaszcza o art. 2 ust. 2 (zakaz dyskryminacji) i art. 3 (równość praw mężczyzn i kobiet). W komentarzach odnośnie do przepisów obu tych artykułów Komitet wyraźnie wskazywał na zastosowanie art. 2 ust. 2 i art. 3 Paktu w odniesieniu do prawa do zabezpieczenia społecznego¹¹. Dodatkowo stanowisko to wzmacnia treść Komentarza

Ogólnego nr 19, w którym Komitet jednoznacznie stwierdził, że postanowienia Paktu zakazują wszelkiej dyskryminacji, której celem lub skutkiem byłoby uniemożliwienie albo ograniczenie możliwości równego korzystania przez wszystkich członków społeczeństwa z prawa do zabezpieczenia społecznego¹². W sytuacji, w której prawo do zabezpieczenia społecznego oznacza prawo dostępu bez dyskryminacji do świadczeń zapewniających ochronę przed określonymi ryzykami socjalnymi, takimi jak: choroba, bezrobocie, starość, wypadki przy pracy, choroby zawodowe, obciążenia rodzinne, macierzyństwo, inwalidztwo, śmierć żywiciela rodziny, istotną funkcją tego prawa jest umożliwienie człowiekowi w razie wystąpienia tych ryzyk realizowania jego innych praw w celu zapewnienia odpowiednich warunków życia, a w szczególności w celu ochrony jego przyrodzonej godności.

Gdy chodzi natomiast o zakres przedmiotowy, to możemy stwierdzić, że analiza treści art. 9 MPPGSiK prowadzi do wniosku, że nie znajdujemy w nim postanowień odnoszących się do tego zagadnienia. Co więcej, dotyczy to również postanowień odnoszących się do minimalnych obowiązków w zakresie realizacji tego prawa. Podobnie jak wyżej, również w tym przypadku musimy się odwołać do stanowiska Komitetu w tej sprawie, które jest powszechnie powoływane w komentarzach do Paktu.

W najbardziej reprezentatywnym odnośnie do tej problematyki Komentarzu Ogólnym nr 19 organ ten – wychodząc z założenia, że zasadniczą funkcją zabezpieczenia społecznego jest umożliwienie człowiekowi zrealizowania jego podstawowych potrzeb w sytuacji wystąpienia określonego ryzyka socjalnego i nawiązując do postanowień Konwencji nr 102 – podkreślił, że system zabezpieczenia społecznego powinien uwzględniać dziewięć podstawowych dziedzin odnoszących się do poszczególnych ryzyk i innych sytuacji, takich jak: choroba, bezrobocie, starość, wypadki przy pracy, choroby zawodowe, obciążenia rodzinne, macierzyństwo, inwalidztwo, śmierć żywiciela rodziny oraz przewidziane w razie ich wystąpienia świadczenia. Komitet podkreślił, że przepis art. 9 Paktu nie wyklucza możliwości wywiedzenia z niego ochrony na wypadek zaistnienia innych jeszcze ryzyk socjalnych¹³.

Oznacza to, że odpowiadające poszczególnym ryzykom konkretne, szczegółowe prawa do zabezpieczenia społecznego wiążą się w praktyce z koniecznością zagwarantowania możliwości uzyskania przez jednostkę odpowiednich świadczeń w sytuacji ziszczenia się konkretnego ryzyka i spełnienia przesłanek określonych w prawie krajowym. W powoływanym Komentarzu Komitet odniósł się do poszczególnych gałęzi zabezpieczenia społecznego, jak również ryzyk i zdarzeń losowych, nie odwołując się przy tym do praw szczegółowych. W komentarzach zwraca się zwykle uwagę na następujące szczegółowe prawa do zabezpieczenia społecznego: prawo dostępu do świadczeń z zakresu ochrony zdrowia, prawa osób w wieku produkcyjnym do zabezpieczenia społecznego na wypadek braku dochodów z pracy z po-

wodu choroby, prawo zabezpieczenia społecznego na wypadek braku dochodów z pracy z powodu osiągnięcia podeszłego wieku, prawo osób w wieku produkcyjnym do zabezpieczenia społecznego na wypadek braku dochodów z pracy z powodu bezrobocia, prawa osób w wieku produkcyjnym i członków ich rodzin do zabezpieczenia społecznego związku z wypadkiem przy pracy, prawo rodzin i dzieci oraz dorosłych pozostających na utrzymaniu innych osób do zabezpieczenia społecznego, prawo osób w wieku produkcyjnym do zabezpieczenia społecznego na wypadek braku dochodów z pracy z powodu macierzyństwa, prawo osób w wieku produkcyjnym, członków ich rodzin i nieformalnych opiekunów do zabezpieczenia społecznego na wypadek braku dochodów z pracy z powodu niepełnosprawności oraz prawo do zabezpieczenia społecznego na wypadek braku dochodów z powodu śmierci członka rodziny. Wszystkie te szczegółowe prawa były przedmiotem obszernych opracowań w ramach komentowania Paktu (Bryl, 2018, s. 412–416).

Minimalne zobowiązania państw

Jeżeli prawo do zabezpieczenia społecznego i jego właściwa realizacja zakładają po stronie państwa określone obowiązki, pojawia się kwestia określenia minimalnych zobowiązań państw, umożliwiających korzystanie przez jednostki z podstawowego poziomu tego prawa. Należy przy tym wyjść z założenia, że istota tego prawa zostaje naruszona nie tylko w sytuacji, w której państwo nie stworzy stabilnego, dostępnego, efektywnego i transparentnego systemu zabezpieczenia socjalnego odnośnie do odpowiednich ryzyk socjalnych, ale również w sytuacji, w której stworzony system nie będzie przewidywał możliwości uzyskania przez właściwych adresatów odpowiednich świadczeń, adekwatnych do konkretnej sytuacji i przyznanych według racjonalnych kryteriów. Zasadne jest więc pytanie o minimalne zobowiązania państw w tym zakresie, zwłaszcza w sytuacji, w której postanowienia Paktu takich nie formułują (Ślebzak, 2015, s. 43). Konieczne więc będzie kolejne odwołanie się do stanowiska Komitetu w tej sprawie, które zostało zaprezentowane w Komentarzu Ogólnym nr 19, w którym wskazuje on na konieczność zapewnienia możliwości korzystania z minimalnego podstawowego poziomu tego prawa w taki sposób, który pozwala na realizację innych praw w ich podstawowym zakresie. Analizując szczegółowe rozważania Komitetu w tej sprawie można je uogólnić w sposób, który pozwoli wskazać na najważniejsze zobowiązania państw¹⁴.

Na szczególne podkreślenie zasługuje więc generalne zobowiązanie państwa do zapewnienia dostępu do systemu zabezpieczenia społecznego, który gwarantuje minimalny podstawowy poziom świadczeń dla wszystkich jednostek i rodzin, pozwalający im na uzyskanie co najmniej podstawowej opieki zdrowotnej, podstawowego schronienia i zamieszkania, dostępu do wody, urządzeń sanitarnych, żywienia i do najbardziej podstawowych form edukacji. Komitet rekomendował przy tym, żeby państwa, które w ramach dostępnych im środków nie

mogą zapewnić takiego poziomu dla wszystkich ryzyk społecznych, wybrały dla zapewnienia realizacji tego zobowiązania podstawową grupę ryzyk społecznych, przy czym wybór ten powinien być optymalny z punktu widzenia realizacji podstawowych funkcji prawa do zabezpieczenia społecznego. Takie stanowisko Komitetu nawiązuje wyraźnie do art. 2 ust. 1 Paktu, zgodnie z którym państwa są zobowiązane realizować prawa w nim określone, w granicach dostępnych im zasobów. W związku z tym niektórzy autorzy wskazują na to, że Komitet odwołuje się do dwóch poziomów minimum – poziomu wyższego i niższego, pozostawiając wybór państwom, które powinny jednak uwzględniać wymagania związane z koniecznością realizacji innych praw, określonych zwłaszcza w art. 11 i 12 Paktu, jak również szczególnie ważnych praw określonych w MPPOiP, takich jak: prawo do życia, wolność od tortur i innego niehumanitarnego lub poniżającego traktowania. Ustalony poziom powinny uwzględniać zasadniczą społeczną funkcję prawa do zabezpieczenia społecznego, jak również uwzględniać zakaz dyskryminacji (Saul, Kinley & Mowbray, 2014, s. 645). Stanowisko Komitetu w tej sprawie odwołuje się do postanowień Zalecenia MOP nr 202, dotyczącego podstawowego poziomu ochrony socjalnej, zgodnie z którym poziomy te oznaczają zespoły zdefiniowanych na poziomie krajowym podstawowych gwarancji z zakresu zabezpieczenia społecznego, które są nakierowane na zapobieganie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu oraz na ich łagodzenie (ILO, 2012). Komitet podkreślił szczególną wagę określenia na gruncie krajowym podstawowego poziomu takiej ochrony jako zbioru gwarancji zapewniających powszechny dostęp do podstawowych usług zdrowotnych i bezpieczeństwa podstawowych dochodów. Połączył ponadto pojęcie podstawowego poziomu ochrony socjalnej z pojęciem minimalnego obowiązku w tej mierze (*core obligation*). Podkreślił zarazem, że bez podstawowego poziomu ochrony socjalnej poszczególne prawa socjalne, w tym również prawo do zabezpieczenia społecznego, zostałyby pozbawione swojego rzeczywistego znaczenia¹⁵. W porównaniu do Konwencji nr 102 określone w nim standardy zabezpieczenia społecznego znacznie rozszerzają zakres podmiotowy jednostek uprawnionych do ochrony socjalnej (Binaś, 2019, s. 14).

Kolejne ważne zobowiązania, na jakie zwrócił uwagę Komitet, są następujące: zobowiązanie do zapewnienia równego dostępu do systemów zabezpieczenia społecznego zgodnie z zasadą niedyskryminacji, w szczególności jednostkom i grupom znajdującym się w trudnej sytuacji, jak również marginalizowanym; zobowiązanie do poszanowania istniejących systemów zabezpieczenia społecznego i ich ochrony przed nieuzasadnionymi ingerencjami; zobowiązanie do przyjęcia i wdrożenia krajowych strategii zabezpieczenia społecznego; zobowiązanie do podejmowania działań ukierunkowanych na implementowanie systemów zabezpieczenia społecznego, w szczególności jednostkom i grupom znajdującym się w trudnej sytuacji, jak również marginalizowanym oraz zobowiązanie do monitorowania zakresu realizacji prawa do zabezpieczenia społecznego.

W kontekście realizacji w praktyce tych zobowiązań wywodzonych na podstawie art. 9 MPPGSiK ważne jest, aby państwa miały faktyczne możliwości takie minimalne zobowiązania realizować. Powinny więc wykorzystywać w tym celu wszelkie możliwe i dostępne środki, wynikające z ich możliwości gospodarczych. Przyjmując takie stanowisko należy ponownie odwołać się do przepisu art. 2 ust. 1 Paktu, określającego generalnie charakter zobowiązań państw w zakresie realizacji praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych, przypominających bardziej obowiązek starannego działania na rzecz zapewnienia warunków, w których określone w Pakcie prawa będą mogły zostać w pełni zrealizowane.

Uwagi końcowe

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych pozostaje w dalszym ciągu podstawowym źródłem międzynarodowego prawa traktatowego odnośnie do praw wymienionych w jego tytule, w tym również praw socjalnych. Ich rolą jest zagwarantowanie jednostce dostępu do wielu dóbr, pośród których szczególne miejsce zajmuje zabezpieczenie społeczne. Prawo do zabezpieczenia społecznego w szczególny sposób obrazuje aksjologię uregulowanych w Pakcie praw człowieka, mających swoje źródło w przyrodzonej godności osoby ludzkiej. Pozostaje ono w oczywistym związku nie tylko z innymi prawami określonymi w tej umowie międzynarodowej, ale także z prawami określonymi w bliźniaczym Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych.

Z uwagi na istotę i charakter Paktu jako uniwersalnej umowy międzynarodowej, a także z uwagi na jego genealogię w procesie rozwoju międzynarodowego prawa praw człowieka, który determinowały szczególne uwarunkowania polityczne i ekonomiczne, jego postanowienia mają w istocie rzeczy dosyć ogólny charakter. Deklarują bowiem kolejne prawa z tytułowego katalogu praw człowieka, nie formułując przy tym szczegółowych standardów ich realizacji i ochrony. Pomimo tego, że treść przepisu art. 9 Paktu, w którym znajdujemy prawo do zabezpieczenia społecznego, jest bardzo ogólna, a międzynarodowe standardy jego realizacji i ochrony znajdujemy w innych umowach międzynarodowych, a zwłaszcza w Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy nr 102, to stanowił on i stanowi nadal istotne międzynarodowe źródło tego szczególnego prawa socjalnego. Ważny jest bowiem cały kontekst tego przepisu, dzięki któremu, jak również w związku z innymi międzynarodowymi regulacjami normatywnymi w tym zakresie, możemy wskazać na elementy, które mogą takie standardy określić. Nie dotyczy to tylko standardów, ale w istocie rzeczy prawnomiędzynarodowej charakterystyki prawa do zabezpieczenia społecznego.

Jeżeli mówimy o szerszym kontekście badań nad problematyką prawa do zabezpieczenia społecznego, tak jak zostało ono usytuowane i sformułowane w Pakcie, to w odniesieniu do takich jego aspektów i elementów, jak treść normatywna, zakres przedmiotowy, czy minimalne

zobowiązania państw w zakresie jego realizacji niezbędne jest odwołanie się do bogatego dorobku kontrolnego organu traktatowego, jakim jest Komitet Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych. To właśnie jego stanowisko, prezentowane zwłaszcza w Komentarzach Ogólnych, stanowi najbardziej reprezentatywną interpretację postanowień art. 9 Paktu oraz innych jego przepisów, pozostających w związku z mię-

dzynarodową istotą prawa do zabezpieczenia społecznego oraz standardami jego realizacji i ochrony w ramach klasycznej, uniwersalnej umowy międzynarodowego prawa praw człowieka, jaką pozostaje MPPGSiK. Dorobek Komitetu świadczy również o doniosłej roli organów traktatowych, realizowanej w procesie monitorowania i kontroli międzynarodowych zobowiązań traktatowych państw.

Przypisy/Notes

¹ Pomimo urzędowego polskiego tłumaczenia tytułu Paktu (Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych), jakie znajdujemy w Dzienniku Ustaw, zgodnie z przeważającą praktyką autor będzie używał pojęcia: prawa socjalne (z wyłączeniem sytuacji cytowania niektórych autentycznych tytułów aktów normatywnych w języku polskim).

² Review of the composition, organization and administrative arrangements of the Sessional Working Group of Governmental Experts on the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights; ECOSOC Res. 1985/17.

³ United Nations Treaty Series vol. 993, s. 3. Stan na 19 listopada 2024 r.

⁴ Komentarz Ogólny nr 16, The equal right of men and women to the enjoyment of all economic, social and cultural rights (Article 3), U.N. Doc. E/C.12/2005/3 (2005), s. 1.

⁵ UN Doc. E/C.12/JPN/CO/3, E/C.12/COD/CO/4, 2009); E/C.12/ALB/CO/2-3.

⁶ UN Doc. E/C.12/SLV/CO/3-5 (CESCR, 2014); E/C.12/AZE/CO/3 (CESCR, 2013).

⁷ Komentarz Ogólny nr 19, The right to social security (Article 9), U.N. Doc. E/C.12/GC/19 (2008), pkt 9.

⁸ *Ibidem*, pkt 4, 4a, 4b, 5.

⁹ *Ibidem*, pkt 11–21.

¹⁰ *Ibidem*, pkt 35.

¹¹ Komentarz Ogólny nr 20, Non-discrimination in economic, social and cultural rights (art. 2 § 2), 2 lipca 2009 r., E/C.12/GC/20 92009), pkt 8a, 31, 33 oraz Komentarz Ogólny nr 16 ..., *op. cit.*, pkt 26.

¹² Komentarz Ogólny nr 19 ..., *op. cit.*, pkt 29–30.

¹³ *Ibidem*, pkt 13 i n.

¹⁴ *Ibidem*, pkt 59 a.

¹⁵ Social protection floors: an Essentials element of the right to social security and of the sustainable development goals. Statement by the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, E/C. 12/2015/1.

Bibliografia/References

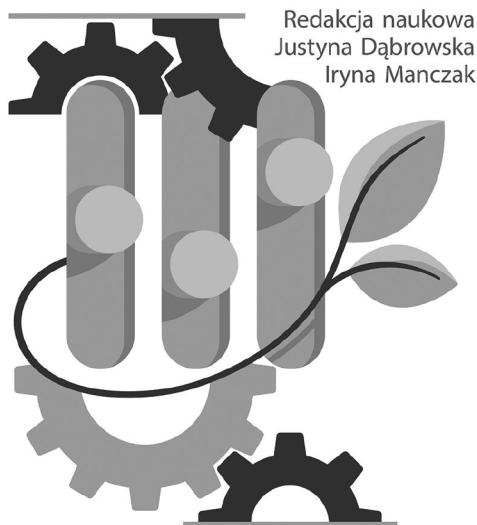
- Balcerzak, M. (2009). Zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy jako forma pozatraktatowej działalności normatywnej w dziedzinie praw człowieka. W: I. Głuszyńska, K. Lankosz (Red.), *Rada Europy – 60 lat na rzecz jedności europejskiej*. WSA Bielsko-Biała.
- Balcerzak, M. (2024). Międzynarodowe prawo praw człowieka. W: E. Cała-Wacinkiewicz i W. Staszewski (Red.), *Prawo międzynarodowe publiczne – zarys systemu*. C.H.Beck.
- Binaś, A. (2019). Zalecenie nr 202 MOP jako instrument zapewniający podstawowy poziom zabezpieczenia społecznego, *Zabezpieczenie Społeczne. Teoria, Prawo, Praktyka*, VIII, 10.
- Bryl, K. (2018). Prawo do zabezpieczenia społecznego. W: Z. Kędzia i A. Hernandez-Polczyńska (Red.), *Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych. Komentarz*. C.H.Beck.
- Dziesięsiuk, D. (2004). *Zabezpieczenie społeczne w Unii Europejskiej – koordynacja świadczeń*. Difin.
- Gadkowski, A. (2020). *Wpływ orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na sytuację prawną jednostki w dziedzinie zabezpieczenia społecznego w Polsce*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Greber, P-Y. (2011). *Droit international et européen de la sécurité sociale: ONU, OIT et Conseil de l'Europe*. Bazylea.
- Gronowska, B. (2010). Systematyka międzynarodowo chronionych praw człowieka. W: B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski, *Prawa człowieka i ich ochrona*. TNOiK Toruń.
- ILO (2012). *Social Protection Floors Recommendation No. 202* (2012). [www. normlex.ilo.org](http://www.normlex.ilo.org).
- Jakimowicz, W. (2002). *Publiczne prawa podmiotowe*. Wolters Kluwer.
- Kędzia, Z. (2018). Wprowadzenie. W: Z. Kędzia i A. Hernandez-Polczyńska (Red.), *Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Socjalnych i Kulturalnych. Komentarz*. C.H.Beck.
- Langford, M. i King, J. A. (2008). Committee on Economic, Social and Cultural Rights. Past, Present and Future. W: M. Langford (red.), *Social Rights Jurisprudence. Emerging Trends in International and Comparative Law*. Nowy Jork.

- Pacud, R. (2002). Standard bezpieczeństwa socjalnego jako kategoria normatywno-wzorcową polityki zabezpieczenia społecznego, *Polityka Społeczna* (9).
- Saul, B., Kinley, D. i Mowbray, J. (2014). The International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Commentary, Cases, and Materials, Oxford.
- Servais, J. M. (2022). International Social Security Law. Alphen aan den Rijn.
- Ślebzak, K. (2012). *Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego. Komentarz*. Wolters Kluwer.
- Ślebzak, K. (2015). *Prawo do zabezpieczenia społecznego Konstytucji RP. Zagadnienia podstawowe*. C.H.Beck.
- Uścińska, G. (2005). *Świadczenia z zabezpieczenia społecznego w regulacjach międzynarodowych i polskich. Studium porównawcze*. IPiSS.
- Vasak, K. (1972). Le droit international des droits de l'homme, *Revue des Droits de l'Homme* (1).

Aleksander Gadkowski, doktor nauk prawnych, radca prawny. Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Wydziału Prawa Uniwersytetu w Genewie. Adiunkt w Zakładzie Prawa Międzynarodowego i Organizacji Międzynarodowych na Wydziale Prawa i Administracji UAM oraz członek Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego. Doświadczenie zawodowe zdobywał m.in. w Europejskim Trybunale Praw Człowieka w Strasburgu.

Aleksander Gadkowski, PhD in law and legal counsel. He graduated from the Faculty of Law and Administration at Adam Mickiewicz University, Poznań and the Faculty of Law at the University of Geneva. Currently, he serves as Assistant Professor at the Department of International Law and International Organizations at the Faculty of Law and Administration of Adam Mickiewicz University, Poznań and as a member of the Supreme Court Research and Analyses Office. He gained valuable professional experience working at the European Court of Human Rights in Strasbourg.

Znaczenie interesariuszy zewnętrznych w kształtowaniu doświadczeń organizacji

Redakcja naukowa
Justyna Dąbrowska
Iryna Manczak

Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne

Redakcja naukowa
Justyna Dąbrowska i Iryna Manczak

ZNACZENIE INTERESARIUSZY ZEWNĘTRZNYCH W KSZTAŁTOWANIU DOŚWIADCZEŃ ORGANIZACJI

Doświadczenia wynikające z relacji kreowanych z interesariuszami odgrywają fundamentalną rolę w wyznaczaniu kierunków rozwoju organizacji, powodując długoterminowe oddziaływanie na ich strategię. Są kluczowe w budowaniu zaufania w biznesie, wzmacnianiu reputacji, generowaniu wartości dodanej oraz organizacyjnego uczenia się. Doświadczenia te wpływają także na sukces rynkowy organizacji, który przekłada się na efektywność funkcjonowania regionów i gospodarek krajowych. Zasadne wydaje się więc poświęcenie uwagi doświadczeniom wynikającym z relacji z interesariuszami zewnętrznymi, zarządzaniu nimi oraz ich integracji w strategii rozwoju organizacji w perspektywie zarówno krótkoterminowej, jak i długoterminowej.

Więcej informacji na stronie
www.pwe.com.pl